

Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü

Ethem Cebeciođlu, Anka Yay., Ankara 2004, 741 sayfa.

İslam Kültürü içerisinde çok önemli bir yere ve külliyata sahip olan tasavvuf, varlığı ve varoluşu anlamlandırma ameliyesi içerisinde. Tasavvuf alanında yapılan çalışmalar her geçen gün daha da artmaktadır.

Tasavvuf kendisine insanı konu edinmiş bir bilim dalıdır. Konu insan olunca anlama konusunda bir takım zorluklarla karşılaşabilmektedir. Bu konu hele hele hâl ile alakalı olursa anlama zorluğu daha da belirginleşmektedir. İfadelerin sınırlılığını ve hâli tam olarak ifadenin mümkün olmadığı, aşk ve maşukluk gibi zirve deneyimleri ifadenin zorluğu takdir edilebilir. Buna rağmen insan, “anlama” denen işlem sayesinde başka insanların düşüncelerini, duygularını ve gayelerini bilebilir. Kalemın nasibinin deryada katre miktarınca olduğundan hâl ile hâllenmek yerine hâli ifadelendirmek elbette ki tatmin edici olmayacaktır. Bu nedenle tasavvufta çok yoğun bir şekilde işlenen “tatmayan bilmez” sözü gerçekliğin bir yönünü vurgulamaktadır. Ancak yine de, ‘insanların dünyası doğal âlemin sahip olmadığı bir tarzda anlama yoğunluştur’ düşüncesini doğru olarak kabul edersek anlama çabasının lüzumu takdir etmiş oluruz.

Tasavvuf literatüründe yoğun bir şekilde kullanılan metaforlar maksadın anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Tasavvuf bir açıdan da insan-kamil olma yolunda bir merdivende yükselme çabası olduğundan, her basamakta, dil ve onun gücü ve kullanımı farklı boyutlar kazanır. Tasavvufi anlatımdaki ifade bu nedenle her basamakta farklılık arz etmektedir.

Diğer ilmî disiplinler gibi sûfilerin de kendi ıstılahlarını ortaya koyması ilk sûfilerle eşzamanlıdır. İlk dönem sûfilerinin risale ve mektuplarında kullandıkları bu terimler hicri IV. asırda Lum’a, Taarruf, Kûtu'l-Kulûb, er-Risale gibi ilk dönem tasavvuf klasiklerinde sistemli bir şekilde işlenmiştir. Sûfiler genellikle bunları yazarken, sûfi olmayanların yanlış anlamalarını engellemek, kendi yollarının belirgin özelliklerini açığa çıkarmak gibi hususları hedeflemişlerdir. Bu hususla ilgili Kuşeyri er-Risale adlı meşhur eserinde şunları söylemektedir:

“Her ilim dalının kendine ait bir takım ıstılahları olduğu gibi, sûfiler de kendi aralarında bir takım tabir ve terimler kullanmaktadırlar. Bundan maksat kendilerinin yaşadığı özel hal ve manaları birbirlerine anlatmak ve açıklamak,

bu tecrübeye yabancı olanlardan da bu mânâları gizlemek ve saklı tutmaktır. Bu yüzden gayret ve emekle kalblerine Allah tarafından tevdi edilen ve mahremiyetine de inandıkları bu mânâları, ehli olmayanlardan gizlemek için, kendilerinden olmayanlara mânâsı mübhem ve anlaşılmaz gibi görünen ıstılahlar kullanmayı özellikle tercih etmişlerdir.”

Günümüzde günden güne artarak devam eden tasavvufa ilgi bu alandaki eserlerin artmasına sebep olmuştur. Müellif sözlüğü hazırlama gayesini önsözde şu şekilde ifade etmektedir: “Günümüzde tasavvufa yönelik yoğun toplumsal ilgiye cevap verebilecek bir sözlük çalışması son derece gereklidir. Sade dille yazılmış, genel okuyucu kitlesine hitap eden böyle bir çalışma tasavvufu yaşayan veya ilgi duyanların bilgilenmesi açısından çok yararlı olacaktır. Ülkemizde ve dünyada yoğun araştırma yapılan İslâmî disiplinlerin başında gelen tasavvufun kendini ifade için kullandığı terimler, bir anlamda tasavvufun anlaşılması için hayatî bir işleve sahiptir.”

“Böyle bir çalışmanın önemli bir işlevi de, son yıllarda gerek te’lif, gerekse tercüme ve sadeleştirme şekliyle yayımlanan tasavvufî ilgili eserlerdeki kavramların gerçek anlamlarından uzaklaştırılarak kavram kargaşası yanında bir anlam buharlaşmasını da beraberinde getirmesinin önüne geçmektir.”

Eser alanında yazılmış en geniş Türkçe sözlük olma özelliğine sahiptir. Yaklaşık 3000 terim ve deyimden oluşmaktadır. Eserle ilgili müellifin önsözde ifade ettiği şu mütevacı cümleleri dikkat çekicidir: “Daha önce bu alanda yapılmış çalışmaları takdir ve minnetle anma yanında, bu eserin madde sayısının genişletilerek deyimleri de içermesinin bu sahadaki bir boşluğu dolduracağı kanaatindeyiz. Ayrıca önemine rağmen ülkemizde konuyla ilgili beklentilere yeterince cevap verebileceği kanaatinde değiliz.”

Eser kaynakça açısından çok zengin bir bibliyografya kullanılarak hazırlanmıştır. Tasavvuf alanındaki temel kaynakların ve sözlüklerin kaynak olarak kullanılmış olmasının yanında müellif, bu alandaki ilmî ve amelî birikimini satırlar arasındaki ifadelere yansıtmıştır. Bu ise sözlüklerin okunmasındaki güçlüğü ortadan kaldırmış gibidir.

Sözlükte madde başlıkları yazılırken Türkçe yazılışlarıyla birlikte Osmanlıca yazılışları da verilmiştir. Bir çok maddenin sonuna şahit olarak beyitler yerleştirilmiştir. Örneğin sözlükteki ilk madde “âb”dır. Şahit olarak ta Usulînin şu beyti seçilmiştir:

*"Saf kıldırca gönül âyinesin âb gibi
Görünür nûr-ı ezel âbda mehtâb gibi"*

Ve yine "tasavvuf" maddesi açıklandıktan sonra Halvetî şeyhi, Ömer Rûşenî Dede'nin ve Oğlanlar şeyhi İbrahim Efendi'nin uzun manzumeleri muhtelif tasavvuf tanımlarını içermesi bakımından verilmiştir. Ömer Rûşenî Dede'nin manzûmesinin ilk kıt'a sı şu şekildedir:

*"Tasavvuf, terk-i da'vâdır, dermişler
Dahî, ketmân-ı mânâdır dermişler
Tasavvuf, terk-i kûl ü kâle derler
Hemen vâcd ü sema u hâle derler"*

Eser, tasavvufun kendine mahsus ağdalı dilini çözebilmek için çok önemli bir anahtar niteliği taşımaktadır. Bu manada tasavvufa açılan bir kapı da diyebiliriz. Eser, sade dille yazılmıştır. Müellifin üslûbundaki akıcılık ise eserden istifade için ayrı bir kolaylık sağlamaktadır.

VAHİT GÖKTAŞ

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Yayın İlkeleri

1. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi hakemli bir dergidir. Yılda iki kez yayımlanır.
2. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi'nde, telif ve tercüme makale, araştırma notu, kitap ve tez değerlendirmesi, edisyon kritik, sadeleştirme vb. çalışmalar yayımlanır.
3. Dergiye gönderilen yazılar başka bir yerde yayımlanmamış ya da yayımlanmak üzere gönderilmemiş olmalıdır.
4. Tercüme ve sadeleştirmelere ayrılan yer, derginin toplam sayfa sayısının 1/3'ünü geçmemelidir.
5. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi'nde yayımlanacak yazılar, ekleri de dahil olmak üzere en fazla 30 dergi sayfası (resim, şekil, harita vb. malzeme dahil) hacminde olmalıdır. Herhangi bir yazının hacminin bu üst sınırı aşması durumunda yazı, editörler kurulunun oluruyla, bu sınırı aşamayacak şekilde ve en fazla iki bölüm halinde yayımlanır.
6. Türkçe makalelerde ayrıca İngilizce (yabancı dilde yayımlanan makalelerde ise, ayrıca Türkçe) başlık, özet (50-100 kelime) ve anahtar kelimeler (2-10 kelime) verilmelidir.
7. Yazılarda Dil Kurumu İmla Kılavuzu ve Fakültenin benimsediği esaslar dikkate alınır.
8. Yazılar, çeviriler orijinal metinleriyle olmak üzere üç nüsha halinde editörler kuruluna teslim edilir; bunlardan ikisinde yazarı tanıtan isim ve akademik unvan yer almaz.
9. Yazıların şekil ve esas yönünden ön incelemesi editörler kurulunca yapılır; uygun görülenler hakem görüşüne arz edilir; uygun görülmeyenler, yazı sahibine iade edilir.
10. Yazılar çeviriler orijinal metinleriyle olmak üzere iki hakeme gönderilir.
 - a) Her iki hakem de "yayımlanamaz" raporu verirse, yazı, sahibine iade edilir.
 - b) Hakemlerden biri veya ikisi, "düzeltmelerden sonra yayımlanabilir" raporu verirse, yazı gerekli düzeltmeleri yapması için yazara geri verilir ve düzeltmelerden sonra gelen haliyle, tekrar ilgili hakemin/hakemlerin görüşüne arz sunulur.
11. Yayımlanmasına karar verilen yazıların son halini içeren disket "Office 98 Word" (zengin metin RTF) programı adı altında kaydedilmiş olmalıdır.
12. Dipnotların sayfa altında ve Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi ilkelerine göre gösterilmesi gerekmektedir.